

*Бачинська Н. Я.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри перекладу та мовознавства
Міжнародного гуманітарного університету*

КЛАСИФІКАЦІЯ ЖАНРІВ АНГЛІЙСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Анотація. У статті розглядаються проблеми визначення поняття «фольклор» та підходи до класифікації англійського фольклору. Проаналізовано визначення та розкрито зміст поняття «фольклор». Розглянуто наявні класифікації англійського фольклору, розроблено і представлено жанрову класифікацію англійського фольклору.

Ключові слова: фольклор, англійський фольклор, текст, жанр, класифікація.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть мова фольклору як відображення найважливіших компонентів культурної традиції стає предметом пильної уваги дослідників. Фольклор є невід'ємною частиною кожної культури та невичерпним джерелом соціокультурних знань. Фольклорні тексти відображують звичаї і традиції народу, несуть інформацію про певні історичні події, побут, сфери діяльності народу та його світогляд, знайомлять із реаліями країни. Завдяки фольклорним текстам можна краще усвідомити образ світу носіїв мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фольклористики вивчалися вітчизняними (А. Богуш, В. Гусев, В. Жирмунський, М. Лановик, В. Лесевич, В. Пропп, Б. Путілов, О. Семенов, Ю. Соколов, К. Чистов) і зарубіжними (Ф. Атлі, Ш. Бьон, У. Бэском, А. ван Генеп, М. Герхард, Дж. Гомм, А. Дандис, П. Маранда, В. Фойт) вченими. Нині існує багато різноманітних визначень поняття «фольклор», і через це є багато класифікацій англійського фольклору. Проте немає класифікації, яка б включала до свого складу усі жанри англійського фольклору.

Мета статті полягає в аналізі наявних класифікацій англійського фольклору та розробленні жанрової класифікації англійського фольклору.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний термін «фольклор» (від англ. folk-lore – «народне знання», «народна мудрість») з'явився в Англії в середині XIX ст. Вперше цей термін запровадив англійський археолог В. Томс, який у 1846 р. під псевдонімом А. Мертон опублікував у журналі «The Atheneum» статтю «The Folklore». У 1880–1890 рр. цей термін увійшов в обіг у багатьох країнах. В Англії, Франції, США ним позначали не тільки всі види народної творчості (поезію, музику, танці, різьбу), а також вірування та звичаї. У Росії під фольклором розуміли «усну поетичну творчість широких народних мас» [9, с. 6].

Для того, щоб розмежувати сфери матеріальної та духовної творчості народу, які органічно взаємодіють, але не є тотожними, часто використовують терміни «усна словесність», «народна словесність», «усна народна творчість», «народнопоетична творчість».

Термін «усна народнопоетична творчість» передає вужче поняття про духовну творчість, яка входить до складу фольклору та народної творчості як її складова частина. Усна народнопоетична творчість – художньо-словесна творчість народу в сукупності її видів і форм, де в засобах мови збереглися знання про життя і природу, давні культури і вірування, а також відбито

світ думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії. Усна народна творчість формувалась упродовж століть разом із мовою і тому увібрала в себе багатотисячолітній досвід, знання та пам'ять про історичне минуле на різних стадіях розвитку народу [4, с. 18].

Фольклор – це цілісна й відкрита жанрова система. Пізнати його особливий світ можна, осягнувши єдність, взаємозв'язок образів, мотивів, сюжетів, тобто всіх частин цієї цілісної системи. Така система дає змогу людині зрозуміти довколишній світ, орієнтуватися в ньому, про що свідчать збережені традиції родинної і календарної обрядовості та записи фольклорних текстів [7, с. 54].

Фольклор охоплює велику галузь традиційного людського знання і досвід, і тому увагу вчених-фольклористів протягом усього часу приваблювало питання, в чому ж полягає зміст фольклору. Досі в науці немає чіткості чи однозначності щодо того, які сфери народного знання окреслюють цим поняттям. Це пов'язано з тим, що в більшості західноєвропейських наук під поняттям «фольклор» розуміють не тільки усне словесне мистецтво народу, а духовну творчість у поєднанні з матеріальною, з урахуванням елементів побуту, знарядь праці, особливостей побудови житла тощо [4, с. 17].

Зазвичай це поняття вживається у двох значеннях: у широкому узагальненому та вузькому. Так, учені (У. Бэском, В. Гусев, В. Лесевич, П. Маранда, Ю. Соколов, Р. Уотерман, К. Чистов) розуміють фольклор у вузькому, або літературознавчому, значенні. За словами К. Чистова, терміном «фольклор» називають сукупність словесних текстів, які увійшли до усної побутової традиції того чи іншого етносу або вужче – будь-якої локальної, професійної і т. ін. спільності [10, с. 30]. За В. Гусевим, фольклор – це галузь народного мистецтва, де «художнє відображення дійсності відбувається у словесно-музично-хореографічних формах колективної народної творчості, що виражають світогляд трудящих мас і нерозривно пов'язані з їхнім життям та побутом» [3, с. 5]. У зміст терміна «фольклор» учені вкладають тільки такий зміст, залишаючи осторонь обряди (або, вірніше, невербальні компоненти обряду), народні знання, вірування, образотворче мистецтво, не звертаючи уваги на те, що в деяких країнах вони також включаються до змісту фольклору [10, с. 30].

Поряд із цим у «Великому тлумачному словнику» знаходимо таке визначення: фольклор – це комплекс пісень, легенд, історій і т. ін., що становить неписьмову традиційну літературу культури [1, с. 429]. А в «Новітньому словнику іноземних слів та виразів» фольклор трактується як художня колективна творчість народу, яка включає билини, казки, епос, пісні, прислів'я, приказки, загадки, театралізовані обряди [6, с. 855].

Розглянемо визначення фольклору також і в широкому значенні. Радянський енциклопедичний словник зазначає: «фольклор – народна творчість, художня колективна творча діяльність трудового народу, яка відображує його життя, погляди, ідеали,

що було створено народом і існують у народних масах, поезія (перекази, пісні, казки, епос), музика (пісні, інструментальні наспіви та п'єси), театр (драми, сатиричні п'єси, театр ляльок), танець, архітектура, образотворче та декоративно-прикладне мистецтво. Народна творчість зародилась у глибокій давнині і є історичною основою всієї світової художньої культури; це джерело національних художніх традицій, виразник народної самосвідомості» [8, с. 1437].

В американській енциклопедії «The World Book Encyclopedia» термін «фольклор» визначається як будь-які вірування, звичаї і традиції, які люди передають із роду в рід. Більшість фольклору складається з балад, чарівних казок, народних казок, легенд і міфів. Фольклор також включає декоративно-прикладне мистецтво, танці, ігри, дитячі вірші, прислів'я, загадки, пісні, забобони, свята і релігійні святкування [15, с. 322].

В енциклопедії «The Encyclopedia Americana» фольклор розглядається навіть більш широко, як частина культури, звичаїв і вірувань суспільства, які базуються на народних звичаях (popular tradition). Він виробляється суспільством і зазвичай передається усно або демонструванням. На додаток до народних казок і поезії, фольклор включає в себе мистецтво і навички, музику і танець [14, с. 498].

Комітет урядових експертів, що працював у рамках ЮНЕСКО (починаючи з 1982 р.) за визначенням заходів, спрямованих на захист фольклору, на підтримку його розвитку і збереження його автентичності, схвалив розширене розуміння фольклору. Це колективна і заснована на традиціях творчість груп або осіб, що визначається надіями і сподіваннями суспільства і є адекватним вираженням їх культурної і соціальної самобутності [2, с. 27].

У контексті нашого дослідження, ми вивчаємо нематеріальну форму фольклору і використовуємо визначення фольклору, запропоноване В. Гусевим. За його словами, фольклор є видом духовної культури народу, здатним відбивати ті неповторні та властиві лише цьому народові особливості, які становлять його національну специфіку і виражають особливий національний характер народу, який його створив [3, с. 51]. У свою чергу, національну специфіку фольклору науковець розуміє як «результат історичної долі кожного народу, його етнічного і культурного розвитку», в якому цінується своєрідність прояву гуманності, демократизму, високих ідеалів, що зближують, а не роз'єднують народи, а також кращі риси національного характеру. Прояв народності фольклору спостерігається в національній своєрідності художніх засобів його вираження – мові, мелосі, образності, жанрових формах [3, с. 52].

Існує кілька класифікацій фольклорного матеріалу, в основу яких покладено різні критерії і аспекти: вербальний, етнографічний, музикологічний, хореографічний, регіональний тощо. Проте найбільш поширеною вважається жанрова класифікація [7, с. 55].

Б. Путілов зазначає, що фольклорний жанр – це сукупність творів, об'єднаних спільністю поетичної системи, побутового призначення, форм виконання і музичної форми; це тип словесної (часто також музичної) форми, усталеної в народному побуті та пов'язаної з повторенням певних змістових елементів [5, с. 36; [7, с. 54]. Проблема жанру пов'язана з проблемою «виконавець – слухачка аудиторія». Фольклорні жанри живуть не ізольовано, а розвиваються в тісних взаємозв'язках. Усі жанри англійського фольклору є носіями багатой соціокультурної інформації, що включає реалії та факти з історії і культури

країни, безеквівалентну лексику, мовну афористику і фразеологію. У фольклорних текстах узагальнюється досвід поколінь, розкриваються особливості менталітету, подробиці побуту та формули мовленнєвого етикету. Все вищезазначене становить навчальний потенціал лінгвістичного фонду країни, мова якої вивчається, і надає йому неабиякого значення для розвитку мовної особистості.

Отже, вважаємо за доцільне розглянути класифікації англійського фольклору. Так, Ш. Бьон виокремила такі види фольклору:

1) вірування і дії, що належать до: землі і неба, рослинного світу, світу тварин, людського існування, речей, зроблених людиною, душі і потойбічного світу, надлюдського буття (богів, божків і тощо), ознак і передбачень, мистецтва магії, хвороб і лікування (Leechcraft);

2) звичаї: суспільні і політичні інститути, обряди, пов'язані з приватним життям, заняття і виробництво, календарні свята, ігри, танці, спорт і розваги;

3) розповіді, пісні та вислови: розповіді (розповідаються як правда, розповідаються для розваги), пісні і балади, прислів'я і загадки, загальновідомі рими і місцеві вислови [11, с. 4].

Дж. Гомм розробив більш детальну класифікацію і поділив фольклорні твори на чотири радикальні групи, які, у свою чергу, поділяються на кілька підгруп або класів [13, с. 5]. Учений виокремив:

1) забобони, пов'язані з великими природними об'єктами, повагою до дерев та рослин, світом тварин, феями та гоблінами (Goblinom), чаклуванням (Witchcraft), лікуванням, магією та ворожінням (Magic and Divination), вірування, які стосуються життя у майбутньому, забобони взагалі (Superstitions generally);

2) звичаї: які мають відношення до свят, пов'язані з обрядами, ігри, місцеві звичаї;

3) розповіді: казки, міфи, балади та пісні, легенди;

4) народні висловлювання: рими (jingles), дитячі вірші, загадки і т. ін.; прислів'я; прізвиська та римовані фрази, які відносяться до певної місцевості.

Ф. Атлі розподілив фольклор за жанрами народної казки (Folk tale genres), куди входять міфи, легенди, чарівні казки і балади, та виокремив нелітературний фольклор (Non literary folklore), до якого належать забобони (Superstitions), народна драма (Folk Drama) та дитячі ігри (Children's Games) [14, с. 498w].

Заслугує на увагу, на наш погляд, і класифікація, розроблена американським науковцем А. Дандисом [12, с. 3]. Учений поділив широке поле фольклору на чотири великих групи:

1) міфи, легенди, казки, жарти, заклинання, забобони, благословення, прислів'я, загадки, співи, прокляття, клятви, образи, гостроти, кепкування, піддражнювання, тости, скоромовки, вітальні і прощальні формули;

2) танці, драма, мистецтва, вірування, медицина, інструментальна музика, пісні, діалектна мова, сленг, порівняння, які використовуються в буденній мові, метафори, імена, прізвиська, назви місць;

3) народна поезія (від усної, тобто епосу, до рукописних збірок віршів, епітафій, написів на стінах у громадських місцях, віршів, супроводжуваних скаканням через мотузочок, віршів під час гри пальцями рук і ніг;

4) ігри, жести, символи, молитви, прохання, грубі жарти, народна етимологія, рецепти блюд, вишиті візерунки, вигуки вуличних торгівців, традиційні сигнали і репліки, штампи на конвертах, фестивалі, святкові обряди.

Таким чином, під час створення класифікацій англійського фольклору вчені враховували різні форми фольклору. Це були не тільки жанри усної народної творчості, а й нелітературний фольклор (жести, символи, дії, ігри, танці, спорт, розваги, народна драма, мистецтва, медицина, музика і т. ін.).

На підставі проведеного аналізу наукового фонду нами було визначено жанри англійського фольклору, основу яких становлять форми малих жанрів і форми фольклорних жанрів. До першої групи класифікації жанрів англійського фольклору (форми малих жанрів) належать дитячі вірші (колискові, пісні в дитячих іграх, вірші-нісенітниці, кумулятивні вірші, віршовані оповідання, загадки, які римуються, лічилки, скоромовки), прислів'я та приказки, загадки, лімерики, до другої (форми фольклорних жанрів) – міфи, легенди, казки, балади та народні пісні, забобони, традиції і звичаї, свята. Кожен жанр англійського фольклору заслуговує на особливу увагу, оскільки характеризується певними лінгвістичними та жанровими особливостями.

Висновки. Отже, вчені вкладають різний зміст у визначення поняття «фольклор». Вони вживають його у вузькому (літературознавчому) та широкому значенні. Завдяки цьому існують різноманітні класифікації англійського фольклору, в основу яких покладено різні критерії. Нами було проаналізовано та виокремлено жанри англійського фольклору. Зрештою було розроблено жанрову класифікацію англійського фольклору.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш детальному дослідженні жанрових особливостей англійських фольклорних текстів.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінськ : ВТФ «Перун»; 2009. – 1736 с.
2. Гибер Жан-Поль ЮНЕСКО и сохранение фольклора / Жан-Поль Гибер // Курьер ЮНЕСКО. – 1985. – № 5. – С. 27.
3. Гусев В.Е. Эстетика фольклора / В.Е. Гусев. – Л. : Изд-во «Наука», 1967. – 320 с.
4. Лановик М.Б. Українська усна народна творчість / М.Б. Лановик, З.Б. Лановик. – К. : Знання-Прес, – 2005. – 591 с.
5. Народные знания. Фольклор. Народное искусство [свод этнографических понятий и терминов]. – Вып. 4. – Москва : «Наука», – 1991. – 167 с.

6. Новейший словарь иностранных слов и выражений / [отв. за вып. Ю.Г. Хацкевич]. – Мн. : Харвест, М. : ООО «Издательство АСТ», 2001. – 976 с.
7. Семенов О. Український фольклор / О. Семенов. – Глухів : РВВ ГДПУ, 2004. – 255 с.
8. Советский энциклопедический словарь / [гл. ред. А.М. Прохоров]. – 4-изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 1632 с.
9. Соколов Ю.М. Что такое фольклор? / Ю.М. Соколов. – М. : изд-во Крест. газ., 1935. – 185 с.
10. Чистов К.В. Народные традиции и фольклор / К.В. Чистов. – Л. : Изд-во «Наука», 1986. – 304 с.
11. Burne C.S. The Handbook of Folklore / C.S. Burne. – London, 1914. – 364 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.archive.org/stream/handbookoffolklo00burnuoft#page/n7/mode/2up>.
12. Dundes A. The study of folklore / Dundes A. – Prentice-Hall, 1965. – 481 p.
13. Gomme G.L. The Handbook of Folklore / G.L. Gomme. – London. – 1887. – 154 p.
14. The Encyclopedia Americana : International Edition : Complete in thirty volumes. – Danbury (Connecticut) : Grolier. – Volume 11, 2001. – 857 с.
15. The World Book Encyclopedia. – London; Sydney; Chicago : Tunbridge Wells; World Book International, Volume 7, 1994. – 590 p.

Бачинская Н. Я. Классификация английского фольклора

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы определения понятия «фольклор» и классификации английского фольклора. Проанализированы различные определения понятия «фольклор», раскрыто содержание понятия. Рассмотрены существующие классификации английского фольклора, разработана и представлена жанровая классификация английского фольклора.

Ключевые слова: фольклор, английский фольклор, текст, жанр, классификация.

Bachynska N. Classification of English folklore

Summary. The article has been devoted to the problems of definition of the notion “folklore” and classification of English folklore. Different definitions of the notion “folklore” have been analyzed; content of the notion “folklore” has been revealed. Classifications of English folklore in existence have been considered; genre classification of English folklore has been developed and presented.

Key words: folklore, English folklore, text, genre, classification.